

V Pasekách na Vystrkově můžeme nalézt jednoho samotáře, ale další kusy bezpochyby roztroušeně na území Pasek jsou, jen zůstaly skryty našim zrakům.

Marie Ráčková

Velkorysý projekt odkanalizování chalup v Pasekách zcela zastínil jinou velmi pozitivní a prospěšnou práci obce. Tou byla oprava cesty v Hořeních Pasekách. Práce dokončená s pečlivostí dobrého hospodáře zaslouží obdiv. Před kolika lety byla cesta upravována poprvé? Tenkrát kvůli automobilovým závodům, jako v jiných místech republiky třeba kvůli Závodu Míru nebo průvodu na Prvního máje.

Vánoční bohoslužby v Pasekách

Pátek 24.12. Štědrý den 22 hod.

Sobota 25.12. Narození Páně 15 hod.

Neděle 26.12. Sv. Štěpán 15 hod.

Jakub Jan Ryba: Česká mše vánoční „Hej mistře“

Svatováclavský sbor, sólisté a orchestr

Sobota 1.1. Nový rok 15 hod.

Neděle 2. 1. v 15 hod.

Svatováclavský sbor v Pasekách nad Jizerou

Pasecké čtení

4/2010

Vydává Svatováclavský sbor v Pasekách nad Jizerou 2010

512 47 Paseky nad Jizerou 110, tel. 481 523 738

e-mail: josef.waldmann@seznam.cz

Požehnané Vánoce přeje Svatováclavský sbor

Paseky nad Jizerou a dolování

Dnešní vyprávění je doprovázeno dvěma obrázky. Na prvním z nich je podobizna Albrechta z Valdštejna, v jehož době došlo zřejmě k největší hornické aktivitě na území dnešních Pasek. Druhý je faksimilií počátku zprávy Hieronyma Brennera ze dne 23. října 1630, kde je kromě řady pojmenovaných dolů na rokytnické straně také poznámka o důlní činnosti „za Jizerou“ – tj. na paseckém katastru.

Rozsáhlá a několik století přetrvávající důlní činnost v Rokytnici nad Jizerou zasahovala čas od času rovněž za Jizeru, tedy do oblasti dnešní Havírný a Pasek nad Jizerou. Mineralogická topografie, která je součástí publikace *Příroda v Krkonoších* (Praha 1948) uvádí: „Paseky nad Jizerou. Ve třech vápencových ložích jsou odedávna nacházeny sirné rudy zejména měděné (chalkopyrit, tetraedrit) a jiné (galenit, pyrit, sfalerit), z nichž některé obsahují i něco stříbra. V roce 1852 byly zde založeny doly na měděnou rudu, po nichž nacházíme dnes zbytky na pravém břehu Jizery západně od Pasek. Na hřebtu Havírně byl nalezen krystalovaný fluorit a pyrit. Počátek těžebních prací v Havírně, podobně jako v Rokytnici nad Jizerou, není znám. Je nutno připomenout, že Jizera tvoří „odedávna“ hranici mezi panstvím Semily a Jilemnice od jejího soutoku s Mumlavou po Sytovou. Je velmi nápadné, že všude (tedy i v Krkonoších) jsou udávány vývojové poměry hornictví i ostatního života především hranicemi panství, nikoliv celky geografickými nebo geologickými. Když v polovině 19. století byla opět ve větším měřítku zahajována těžba v Rokytnici, narazilo se roku 1855 při této práci na zbytky starých horních děl a snad i lidských ostatků v sesuté štolě a také na starou štolu označenou letopočtem 1401. Bývá uváděno, že zmíněný letopočet bylo možno číst i jako 1491.

Někteří badatelé skutečně předpokládají, že v širším okolí dnešní Rokytnice bylo dolováno nejpozději v osmdesátých letech 15. století. Často zmiňovaná účast nejvyššího horního hejtmána Království českého Kryštofa z Gendorfu (v letech 1533 až 1563 majitele vrchlabského panství a provozovatele dolů ve sv. Petru) na dolování v Rokytnici v první polovině 16. století je nepodložená, ba naopak díky historickým souvislostem nepravděpodobná. Podle Josefa Burkerta byly rokytnické doly v provozu od roku 1546, avšak ani tento údaj není dostatečně podložený. Ve druhé polovině 16. století se však již v okolí dnešní Rokytnice dolovalo. O zdejším dolování v tomto období víme jen tolik, že bylo obtížné kvůli nepravidelnému zrudnění a silnému přítoku důlních vod. Roku 1581 se v urbáři štěpanického panství, jehož součástí bylo původně i jilemnické panství, hovoří o stříbrných dolech, které kvůli nezájmu kverků (horních podnikatelů) nebyly v provozu. Lokalizace dolů je ovšem nejistá. Na počátku 17. století se zájem o dolování zvě-

Orchideje pasecké přírody – vemeník dvoulistý

Příloha: Vyobrazení vemeníku dvoulistého ze čtvrtého svazku díla Františka Polívky (1860-1923) *Názorná květena zemí koruny české* (1902).

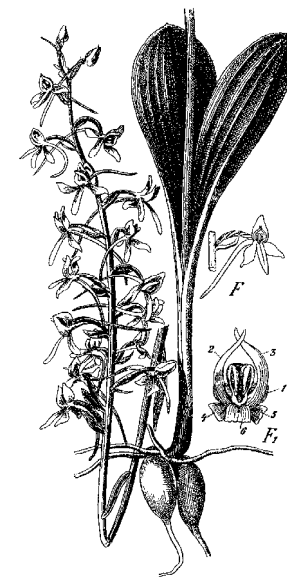
Pasecké louky už přikryl sníh a tak si můžeme jejich letní rozkvetlou podobu připomenout dalším zástupcem čeledi vstavačovitých – vemeníkem dvoulistým (*Platanthera bifolia*). První zmínky o tomto druhu pocházejí z 16. století od významného renesančního botanika P. O. Matthioliho, který o něm ve svém „Herbáři neboli Bylináři“ napsal: „vstavač s květem bílým“, jehož listy jsou „širší než u jiných druhů, pruhované jako jitrocel, květy bělavé, vonné.“

Jak již název napovídá, charakteristickým znakem tohoto vemeníku jsou dva přízemní široce oválné listy. Ve vyšších částech lodyhy nalezneme už jen několik drobných lístečků. Celková velikost rostliny je 30 až 55 cm. Plodem je jako u všech vstavačovitých rostlin tobolka, která se po odkvětu vyvíjí z 85% květů. Po vyklíčení semene trvá ještě 4-7 let než nový jedinec dosáhne dospělosti a začne kvést.

Květy vemeníku dvoulistého jsou bílé, jen ve své dolní části lehce nazelenalé, uspořádané do řídkého květenství. Zajímavostí je jejich stavba. Na rozdíl od prstnaticů se nejedná o šálivé květy, ale květy skutečně obsahují nektar. Ten je však uložen hluboko, takže ho může dosáhnout jen hmyz s velmi dlouhým sosákem. Opylovači tedy jsou hlavně noční motýli – lišajové, můry či kovolesskleci. Při návštěvě květu opylovač narazí hlavou do prašníků, takže se pyl nalepí na jeho hlavu a tím dojde k přenosu pylových zrn. Květy ve večerních hodinách také silně voní podobně jako hyacinty nebo konvalinky.

Právě podle stavby květu se v praxi rozlišuje mezi vemeníkem dvoulistým a vemeníkem zelenavým, který se vyskytuje na území Krkonoš řídkěji než jeho blízký příbuzný. Prašná pouzdra (nazývaná brylky) jsou u vemeníku dvoulistého postavena rovnoběžně zatímco u vemeníku zelenavého šikmo.

Vemeník dvoulistý je rozšířen v Evropě, severní Africe, v Asii až po Himálaj a východní Sibiř. Vyskytuje se roztroušeně až dosti vzácně na téměř celém území České republiky a je chráněn jako ohrožený druh (C3). Roste na otevřených loukách, ve světlých lesích a křovinách, na suchých i vlhkých půdách.

Mylné informace o Pasekách

Během krátké doby letošního podzimu vyšlo několik knižních publikací a jiných tiskovin, které se zmiňují také o Pasekách. Nacházíme v nich dokonalé fotografie pozoruhodných památek. Se zájmem si je prohlížíme, jakmile si ale přečteme popis obrázku, často se nestačíme divit. Několik příkladů:

Krajinou domova

Publikaci s podtitulem Proměny lidového stavitelství v Pojizeří vydalo Muzeum Českého ráje v Turnově.

Pod obrázkem hospody Na Kopci najdeme napsáno „Roubený dům postavený do háku ve Zlaté Olešnici“.

Pod obrázkem havírenského mlýna čteme: „Roubená havírna v Pasekách nad Jizerou“.

Tanvaldsko

V této knize nádherných fotografií nechybí vzácná pasecká památka, tzv. Hutterův kříž. Pod fotografií najdeme text „Kamenný Hutterův kříž v Rejdicích“. Pasecký hajný se nejmenoval Hütter, ale Hutter, Václav Hutter, a kříž není v Rejdicích, ale stojí pod Bílou skálou na paseckém katastru.

Krkonoše

měsíčník, který vydává Správa Krkonošského národního parku, uvedl na poslední stránce říjnového čísla celostránkovou fotografii Karla Hníka uvedenou jako Stará škola v Pasekách. Jakkoliv stará budova pod javory má s naší školou něco společného, není to naše Stará škola pod lipami.

Týdeník ROZHLAS (od 25.10. do 31. 10. 2010)

ČRo 2 zve posluchače Toulek českou minulostí k poslechu vyprávění o Věnceslavu Metelkovi, které redaktor ČRo Brno Josef Veselý uvedl pod názvem Kde na stromě harmoniky rostou.

Pozvánku provází fotografie pomníku Věnceslava Metelky Vladimíra Preclíka z paseckého hřbitova. Pod fotografií čteme: „Rodné Paseky Věnceslav Metelka neopustil“. Co tomu řekli Sklenaříčtí?

Na chyby v propagačních letáčích i v turistických průvodcích jsme si zvykli, ale těžko se smiřujeme se špatnými informacemi v náročných publikacích, za které platíme velké peníze. K chybám dochází většinou opisováním z neodpovědně napsaných turistických průvodců a různých letáků, ale také proto, že se autoři nesnaží ověřit si to, co píší. Nespokojeni nejsme určitě jenom my Pasečtí.

šil. Císař Rudolf II. (1576-1612) se snažil pravděpodobně získat finanční základnu pro zlepšení svých hospodářských a vojensko-politických pozic. V letech 1608-1610 se rozhodl dát prozkoumat dvěma zvláštními komisemi Krkonoše a Jizerské hory. Po bohatých nálezech (včetně naleziště drahokamů na Malé jizerské louce) nařídil, aby se v roce 1611 začalo s dobýváním rud na všech nalezištích. Jeho dekret však zůstal neproveden, neboť zemřel v roce 1612, a zájem jeho nástupce ochladl ze dvou důvodů: jednak měl jeho nástupce Matyáš Habsburský širší hospodářskou základnu v celém mocnářství, jednak při vypuknutí třicetileté války znemožnily nastalé zmatky klidný hospodářský vývoj.

Velmi podrobné písemné zprávy jsou dochovány až z období, kdy celá oblast patřila k rozsáhlému Frýdlantskému vévodství v majetku Albrechta Václava Eusebia z Valdštejna (v letech 1624 – 1634). Panství Semily získal roku 1623, panství Jilemnice roku 1624. Jizera v té době nebyla hraniční řekou. Vévoda frýdlantský se snažil hospodářsky využít všechny přírodní zdroje svých panství a měďnaté rudy s obsahem stříbra poutaly jeho pozornost. Nechal proto prozkoumat staré důlní práce mezi Kotletem a Havírnou. V Ústředním archivu v Praze, ve fondu Valdštejniána je zachována řada zpráv o provozu dolů a podrobné zprávy o výnosnosti rud. Valdštejnská správa si vedle dolu Darované štěstí (*Das bescheerte Glück*) zajistila propůjčku sousedních dolových mír a od drobných nájemců odkoupila jejich podíly. Hlavní důl Darované štěstí vynesl za období let 1624 – 1627 celkem 3.584 tolarů. Například v roce 1630 bylo vytěženo 37,2 kg stříbra, ale na chod dolu se přesto doplácelo. V Rokytnici byla zřízena šmelcovna (úpravna rudy), šichtmistrem byl v roce 1630 jmenován Jeroným Brenner z Jáchymova. Pod jeho vedením byla provozována celá řada šachet. Valdštejn potřeboval stříbro i pro mincovnu Frýdlantského vévodství v Jičíně, která byla povolena roku 1628. Přílohou této práce je faksimile počátku zprávy Jeronýma Brennera (Hieronyma Prennera) o stavu rokytnických dolů, kterou zpracoval 23. října 1630 pro správu Frýdlantského vévodství v Jičíně. Mezi řadou označených dolů je také uváděn bezejmenný důl za Jizerou (na paseckém katastru) kde byla ražena i odvodní štola „nahore u dvora“ („*beim Hof*“) a hloubena šachta na překřížení několika žil. V letech 1630 a 1631 byly na druhé straně řeky Jizery zmiňovány také doly Archanděl Gabriel a Svatá Marie a bezejmenné důlní práce. Dle písemných pramenů byla dobývána ruda (pravděpodobně v puklině o mocnosti dlaně) s obsahem 4 – 5 lotů stříbra (0,125 – 0,156 %). Přesná lokalizace dolů dle názvů, podobně jako ve většině důlních prací v Rokytnici, není známá. V Havírně se sice nacházejí a jsou popsány tři štoly, není

však jisté, z jaké doby pocházejí a nejsou známá ani jejich případná jména. Tyto štoly měly souviset se šachtami. Kdysi dávno vyprávěl pan Miloslav Štěpánek (1908-1993) jak po roce 1945 tehdejší ruská správa prováděla obhlídku důlních prací v Rokytnici i Havírně - měla tehdy prý k dispozici i staré důlní mapy. Jeden z dolů měl být kolem domu č. 200 (V Kumburku). Těžko soudit, zda členitý terén v okolí domů „U Mittnerů“, „U Reginy“, „U Davidů“ je pozůstatkem důlní činnosti, nebo se jedná o pozvolný sesun půdy z míst, které naši předkové nazývali „V suché rokli“, dnes jednoduše říkáme „V Suché“. Posun terénu v těchto místech je zřejmý i dnes. Jdeme-li od domu „U Davidů“ směrem do „Suché“, pak musíme především obdivovat nezměrné úsilí našich předků, kteří si v tomto svažitém a mimořádně kamenitém terénu upravili malá políčka a louky, z nichž některé byly ještě před čtyřiceti lety hospodářsky využívány. Asi v polovině stráně pod bývalým domem č. 48 je malý vápencový výchoz, odkud vytéká nenápadný pramen. Vápencová skalka může souviset s vápencovými loži, ve kterých jsou mnohem níže raženy štoly. Nad vápencovým výchozem je mohutnou hradbou z kamenů vynášených při získávání políček vyznačen bývalý okraj lesa.

Po Valdstejnově smrti roku 1634 byla většina hornických děl opuštěna a v činnosti zůstaly pouze doly Svornost a Darované štěstí. V průběhu dalších 200 let důlní činnost jen živořila. K roku 1679 je jezuitským páterem Kašparem Diringem sepsána zpráva o průběhu misí v Rokytnici (v původní latinské verzi ji vydal světitel biskup pražský Dr. Antonín Podlaha, v českém překladu prof. Šimák). Ve zprávě je zajímavá zmínka, jak jistá skupina rokytnických obyvatel započala těžbu v dolech a po předložení rudy „jinde zakoupené“ získala od úřadu nejvyššího mincmistra na tyto doly propůjčku, „aniž sami ze své jámy nevytěžili než hlínu“.

Po získání jilemnického panství rodem Harrachů roku 1701 byly některé doly ještě v provozu, jak o tom svědčí dokumenty uložené ve vídeňském archivu tohoto rodu. Z nich se dovídáme jména šichtmistrů i horníků a jejich mzdy v letech 1711-1712. Obrat nastal v roce 1853, kdy se student lékařství Emil Porth nechal při své cestě po Krkonoších zlákat starými horními díly a nálezy rud na haldách a za finanční podpory svého otce začal obnovovat stará hornická díla. Peníze však záhy došly a roku 1856 byl Porthův komplex dolů prodán varšavskému velkoobchodnímu domu Landau a spol. A práce pod vedením E. Portha pokračovaly dále. Po rodu Landau zůstala památka, nechal postavit původní „Bergschloss“, tedy Zámeček. Mezi jinými pracemi byla na pravém břehu Jizery (tj. na katastru obce Paseky) zpřístupněna stará štola, vedoucí pod staré haldy a štoly. Po Landauově smrti v roce 1860 pokračovali v díle jeho dědicové. V roce 1861 Rakouská národní banka odmítla poskytnout další úvěry. V roce 1863 významný liberecký podnikatel Johann Liebig koupil od Stakenbacher Kupfer- und Hüttengesellschaft dva měděné doly Julie I a II (v majetku této rodiny zůstaly až do

se už taky rozpačitě mluví o nevhodném parkování strojů a vozů a skladování různých materiálů v blízkosti Staré školy. Těžko se zbavujeme vzpomínky na známé obrazy rozpadajících se zámků a v zámeckém parku nepořádek a vrakoviště zemědělských strojů za dob socialismu.

Věřím naší starostce a nově zvoleným zastupitelům, že prostředky na dobré vyřešení interiéru a další mnohé opravy nejvzácnější památky lidové architektury v Pasekách najdou, že díky zatím dobré střeše ji nečeká osud havírenského mlýna.

Stávající stav budí dojem, že si neumíme této budovy vážit. Nejde přece jen o budovu jako vzácnou památku lidové architektury, jde přece také o budovu jako školu. Škola bývala vždy chloubou obce, váženou budovou, protože z ní vycházejí vzdělaní lidé. A my máme zachovalou školu, kde se vyučovalo již v konci 18. století. A kdo zde vyučoval? Velký vzdělanec, vlastenecký buditel Josef Šimůnek. Písmák a houslař Věnceslav Metelka, jehož jméno je pevně zapsáno v českém písemnictví a v českém umění houslařském. Máme přece být na co hrdi.

Ostudu Makovu ani Jizeře nedělá

V sobotu 23. října byli pasečtí občané pozváni na prohlídku nové pasecké čistírny odpadních vod. Přišli ti, kteří se trvale zajímají o vše, co je v naší obci nového, zvláště o to, co zpříjemňuje život občanů a naši obec zkrášluje. A vybudování kanalizace a moderní čistírny v obci, jakou Paseky jsou, to je skutečně událost zcela mimořádná. Návštěvníky prováděli čistírnou pracovníci obce a podávali odborný výklad ke všeobecné spokojenosti. Starostka, která vítala návštěvníky, mohla vidět, že všichni odcházeli s pocitem hrdosti.

Dobrý pocit můžeme mít též ze stavby, která skrývá celé to důmyslné zařízení na čištění odpadních vod. V době, kdy si nemůžeme zvyknout na rádobu moderní stavby, které ubližují krajině, můžeme s klidem říci, že pasecká čistírna Makovu ani Jizeře ostudu nedělá.

Směr Stará škola

Často turisté, zvláště ti, kteří navštívili Památník zapadlých vlastenců, se ptají, kudy se dostanou ke Staré škole. Dnes už mohou najít novou, nenápadně vypadající směrovku při odbočce do Makova „U Alexandra“ nebo jak se ještě dnes říká „U Štěpánků“, kde bývala dříve pošta. Není se co divit, že turisté chtějí poznat, je-li tato vzácná památka lidové architektury 18. století opravdu tak krásná,

jak ji znají z fotografií v nej-různějších publikacích a propagačních letáčích.

Ale podívejme se, kam vlastně našeho turistu vedeme. Když se blíží ke škole, může již z dálky obdivovat dvě krásně urostlé staleté lípy a sochu sv. Jana Nepomuckého, kterou v roce 1808 dal zhotovit první kantor Josef Šimůnek. A tady by se měl turista už zastavit. Čím blíže přijde ke škole, tím více se ho budou zmocňovat špatné pocity. Přijde k opuštěné mrtvé chalupě s neutěšeným nejbližším i vzdálenějším okolím.

Před vchodem hromada kamení, harampádí v přístavku, kde bývalo pýchou dřevěné koryto, nevábny pohled do oken, procházku kolem chalupy znemožňuje stará zdivočelá tráva, také o staré ovocné stromy nikdo nepečuje. Kolik let už trvá tento žalostný stav? Čekání na zdroj peněz, které by stačily na uspokojivé vyřešení interiéru budovy, bude ještě asi dlouhé. Ale postarat se o hezké prostředí, o pořádek kolem chalupy, na to by mohl stačit snad i jeden člověk, kterému by osud této pasecké kulturní památky nebyl lhostejný. Kolik let

počátku 20. století), úpravnu a huť v Horní Rokytnici. V obou dolech pracovalo kolem roku 1865 až padesát horníků a v huti až čtyřicet dělníků, kteří denně zpracovávali sto až sto dvacet centýřů vytěžené rudy. Měď byla z rudy získávána vyluhováním kyselinou chlorovodíkovou a k dalšímu zpracování dopravována po železnici do Guttensteinu v Rakousku. Dolování skončilo roku 1865 ztrátou. Johann baron Liebig prý svým návštěvám ukazoval balvan mědi s poznámkou, že tolik zlata vydal na jeho získání. Tak nákladné a nerentabilní bylo získávání rudy v Rokytnici.

Pokusy o obnovení důlní činnosti v Rokytnici kolem poloviny 19. století komentoval současník těchto událostí Venceslav Metelka v dopise synu Václavovi ze dne 8. října (června) 1856 (ponecháno v původní jazykové podobě): „*Na Rokytenště za mostem dobývají rudu. Praví se, že snad stříbro anebo měď. Minulý týden tu byli inženýři, cosi měřili. Právilo se, že se tu bude stavět Schmelzofen. Mně se ale zdá, že čerta našli a jen tak brejle lidem na oči sázejí – mají nasekaných dluhů, až bůh brání*“.

Ve stejném dopise o něco dál píše: „*Kopají struhu v Havírni (myšlena zde zřejmě stavba tkalcovny Wilhelma Riegra) a bude snad asi čtyři sáhy hluboká, ovšemže se zaklene. A ten týden najednou přijdou na díru, mysli, že je to stará štola po havířích. Hned běžel posel do Roketnice pro štajkra čili lezce a ten přišel s jeho kahancem, vlez do díry, byl tam dlouho. Pak když vylez, pravil, dass es grässlich ausschaut. Ale jako obyčejně, jak štajker odešel, hned tam lezli jiní. Povídá se, že je to díra asi dvacet kroků dlouhá, a štajgér povídal, že to někdy voda v zemi vymlela. Také při té příležitosti se podíval na naší straně za Pohlem na ty díry, co někdy před časy, kdy ještě Paseka nestály, havíři dělali a se tam zasypali, od čehož jméno Zabilé, tj. zabítí, dostalo*“.

Na Silvestra roku 1858 si Metelka do svých zápisků poznamenal: „*U Jizery bednáři dělají 50 kádí. Když jsem se tázal proč, dáno mi za odpověď: pro luh, lučebně rozpouštět rudu. Bude to cosi kolosálního. Nepřijde-li do toho něco, hora se na každý pád zvednou. Železnice, fabriky, mašiny, školy, telegrafy, ekonomie, včelařství, hrůza hrůzoucí! Veršovci, novelisté, literáti – jako na podzim hrušek, jen se všechno hemží. Zdá se, že prý náboženství klesá, a jaká tomu pomoc? Věru těžko uhadnout*“.

Stojí za připomenutí, že i nynější tvář Krkonoš, tak jak ji známe z výletů po horských boudách, má na svědomí také důlní činnost. Zmáhající se těžba stříbra v Kutné Hoře po husitských válkách zapříčinila vytěžení všech dostupných zdrojů

dřeva v dosahu důlního centra. To přimělo již zmíněného tehdejšího královského rádce Kryštofa z Gendorfu, aby se poohlédl po nových zdrojích. Ten svou pozornost zaměřil na bohaté lesy v oblasti východních Krkonoš a ty byly prohlášeny za lesy rezervátní, tedy porosty určené panovníkem výhradně k těžbě dřeva potřebného pro důlní činnost (tento zvláštní statut umožňoval ve své podstatě „zestátnění“ lesů, neboť těžba stříbra jakožto prvořadě suroviny pro chod státu byla panovníkem vždy upřednostňována). Dřevo bylo plaveno po Úpě a Labi až do Starého Kolína, tedy do bezprostřední blízkosti dolů. S tím souvisí i úprava vodních toků a budování klauzů pro navyšování hladiny vodních toků. K tomu byli v polovině 16. století na Krkonoše pozváni odborníci na těžbu a dopravu dřeva ze Štýrska a Korutanska a ti se chopili svého úkolu do té míry, že komorní komise, která roku 1609 dorazila na kontrolu královských lesů, konstatovala, že od Horního Maršova až ke Sněžce již není co kácet. Za zmínku dále stojí, že podobný osud měl stihnout též lesy Orlických hor, které byly komisí určeny jako další k vytěžení. Stříbrná žíla v Kutné Hoře však mezitím zeslábla a tak byla tento malebný kout Čech ušetřen pohromy, jaká stihla Krkonoše. Štýrstí a korutanští usedlíci změnili své zaměření a začali se věnovat budnímu hospodaření v nejvyšších partiích hor, tedy především pastvě a senaření a vytvořili tak krajinný ráz, který obdivujeme dodnes.

S hornickou činností na pravém břehu Jizery souvisí zřejmě i osídlení úbočí vrchu Mechovice a některých míst v Havírně. Památkou na dolování v Havírně může být i kaplička Nejsvětější Trojice „Na Kopci“. Ve své původní podobě to bývala malá stavba z kamene spojeného jilem. Je jenom škoda, že jsme si starou barokní dřevořezbu, znázorňující v lidové představě Nejsvětější Trojici, nechali ukrást.

Závěrem snad jen sluší připomenout nejstarší těžební pokusy v Pojizeří vůbec. Je jím těžba zlata, která se zde předpokládá již v mladší době bronzové, v období kultur popelnicových polí. Zlato se získávalo propíráním říčních uloženin. Nejcennější surovina pro výrobu bronzu, cín, se však v námi sledované oblasti nenalézá a jeho ložiska jsou vzácná v celé Evropě. V době bronzové byl těžen pouze v Krušných Horách a na Britských ostrovech. Není vyloučeno, že pro směnu krušnohorského cínu sloužilo jako protihodnota mimo jiné právě pojizerské zlato, ovšem takové domněnky nemůžeme dnes ani potvrdit, ani vyvrátit. Pravdou ovšem zůstává, že i přes skromné bohatství, které naše země z pohledu cenných kovů skýtá, dokázali si naši specialisté v minulosti vydobýt čelné místo v evropských odborných kruzích a pomohli tak pozvednout České země na úroveň nejvyspělejších průmyslových zemí Starého světa. Z těch nám nejbližších jmenujme Františka Pošepného (1836-1895), syna hraběcího vinárníka z Jilemnice,

měl ve vlasech kousky skla z rozbitého okna, ale všichni dojeli i včas. To nebylo ale vše. Mše začala a sólista, tenorista František Holata, který má začít zvoláním Hej mistře!, nikde. Přijel po špatné cestě z Rokytnice pozdě, a tak tenorové sólo začal zpívat basista Kuba. Radost nás ale neopustila. Nikdy. „Rybovku“ jsme zpívali celkem devětkrát a vždycky rádi. Provedeme-li ji i letos, bude to jubilejní desáté provedení.

JW

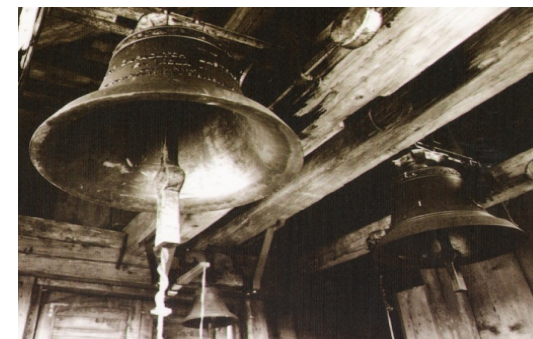
Gratulanti z Polska

V úterý 28. září 2010, na den svátku sv. Václava, uplynulo přesně 30 let od chvíle, kdy poprvé vystoupil veřejně pasecký chrámový Svatováclavský sbor. Tento jubilejní den oslavil sbor a orchestr uvedením Brixihy Mše C dur a závěrečným zpěvem chorálu Svatý Václave za přítomnosti poutníků, kteří zcela zaplnili kostel. S našim knězem Krzysztofem Mikuszewskim při slavnostní poutní mši svatě koncebrovali tři kněží, jeden přijel z polské sprátené obce Diwišov. Dalšími vzácnými hosty z Polska byli přátelé z Ježova Sudeckého se svým starostou panem Eduardem Dudkem. Zpěváci Svatováclavského sboru byli velice mile překvapeni, když pan starosta Dudek na závěr bohoslužby předal dirigentovi pro sbor velký dárkový koš, srdečně jubilantům gratuloval k třicetileté úspěšné práci a popřál mnoho úspěchů i do dalších let. Sbor se svým dirigentem byli pochvalou a přáním velice potěšeni.

Pasecké zvony na Vltavě

Pasečtí rozhlasoví posluchači, kteří rádi poslouchají stanici Český rozhlas 3 - Vltava, byli mile překvapeni, když 7. listopadu o svátečním nedělním poledni slyšeli na vlnách Vltavy zvon z kostela sv. Václava v Pasekách. Byl to menší zvon z dvojice zvonů odlitých v roce 1947, které nesou nápis Dar zapadlých vlas-tenců svatému Václavu. O týden později mohli slyšet zvon velký a 21. listopadu hlas zvonů obou.

Vysílání připravil a komentoval redaktor rozhlasu Radek Rejšek, archivář českých, moravských a slezských zvonů.

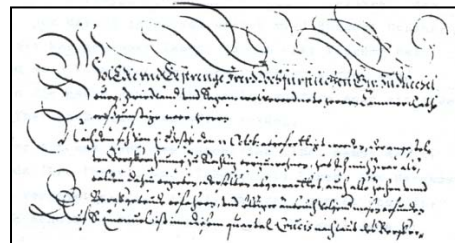
Na Vánoce s Rybovu mši v Jablonci vzpomíná Zdeněk Jindříšek.

„Hlavní zásluhu na tom, že se Rybova mše do Jablonce dostala, má Prokop Malínský, bratr jablonecké varhanice Jindřišky Malínské. Navštěvoval příbuzné v Buštěhradě u Kladna a v roce 1954 zjistil, že v tamějším kostele Rybovu mši dávají. Neprodleně začal vyjednávat s místním varhaníkem, učitelem Karlem Dlouhým, Ten mu notový materiál zapůjčil s tím, že ho co nejdříve vrátí, aby mohli zkoušet na Vánoce. A zde má velikou zásluhu jablonecký kapelník Josef Ulrych, který celou mši v rekordním čase opsal. A začalo se nacvičovat. Začátky byly těžké, ale výsledek stál za to. O Vánocích roku 1954 poprvé zazněly krásné tóny Rybovy mše v jabloneckém kostele. Tenorový sólový part zpíval pan učitel Josef Novotný, basový part Josef Hnyk. Zpěváků byl plný kůr a muzikantů kde kdo byl. Jindřiška byla šťastná, pan děkan Michálek spokojen a farníci se divili, kde se taková krása v Jablonci vzala. Potom se Rybova mše dávala každé Vánoce a jednou i na Nový rok. Potíž nastala v roce 1960. Josef Hnyk byl komunisty uvězněn a pan Novotný se jako učitel obával sólově vystoupit. Ač velmi nerad, ujal se basového sóla Jaroslav Pacholík a tenorový part zaspívala altistka Zdena Kudrová – a dopadlo to. Rok nato, v roce 1961, jsem převzal basový part já a zpíval jsem ho pak vždy, když se tato mše dávala. V roce 1962 zemřela varhanice Jindřiška a to byla pro jablonecký kůr bolestná rána. Rybova mše se dávala s přestávkami a u varhan se vystřídali Josef Pavlíček z Blanska a učitelka Jana Nedomlelová. K dvoustému výročí narození Jakuba Jana Ryby jsme uvedli mši v Jablonci a také s velkým úspěchem v Poniklé. Naposled jsme mši uvedli v roce 1974, kdy sólový part zpíval výborný tenorista Karel Metelka. Tak přesně po 20 letech jsme Rybovu mši dávali naposled. Nebylo muzikantů a zpěváků málo. Je to už dávno, ale bylo to krásné a máme na co vzpomínat“

Zatímco Jablonečtí ochutnávali líbezný tón Rybovy mše už na začátku 50. let, v Pasekách v té době zůstala jen touha po provedení. Nebylo dost zpěváků ani muzikantů. Ale noty, které jsem rozepisoval ve vlaku cestou z Prahy, našly uplatnění v Rokytnici. Tam jsem se setkal s velkým nadšením u zpěváků i muzikantů a u legendárního varhaníka Josefa Kulhánka. Bylo to v roce 55 a 56, kdy jsem s Rokytnickými nacvičoval operetu Polská krev a hudbu ke hře Marjánka, matka pluku. Tři roky po sobě zněla Rybova Česká mše vánoční v rokytnickém kostele. Tenorové sólo zpíval František Holata, basové ... Richter. K rokytnickým zpěvákům se přidávalo i několik zpěváků paseckých.

Na paseckém kůru jsme zpívali Rybovu mši až dva roky po vzniku Svatováclavského sboru, tedy o Vánocích 1982. V témže roce jsme ji dávali i ve Vysokém. Na toto vystoupení máme trvalé vzpomínky. Jedno z aut, přepravující zpěváky a muzikanty z Pasek do Vysokého, na zledovatělé zatáčce u „Ameriky“ dostalo smyk a skončilo pod silnicí. Vše dopadlo dobře, jen jeden zpěvák (Honza)

zakladatele ložiskové geologie, který se zasadil o vysvětlení vzniku rudních ložisek a tím ve světovém měřítku o zefektivnění jejich těžby.

Pavel a Ladislav Burgertovi

František Pacholík: V Haverni o první neděli adventní

„Von muj starej má s Náckem Pavlovem takovou tajnost.“ „Ale, ale,“ zasmál se mlynář, „to víš, že já žádnýmu nic nepovím, ale kdyby něco potřebovali, tak bych ním taky něco pomoh. Jen kdybych věděl čím. Proto mně to bylo už dlouho divny, že Francek ani Nácek už dlouho nebyli u nás na pobytí. No to bych rád věděl, co to mají tí dvě za lubem. Tak co, Kačenko, mohla bys mně něco říct, ale jen mezi náma.“

Mlynářka hned poznala, že mlynář chce bejt s Kačenkou sám, proto vodešla do pekárny. Mlynář, jak byli sami s Kačenkou, zas se jí ptal na tú tajnost. Kačenka poudala: „Už kolik neděl muj starej šije a já mu musím číst knížku vo knížeti Oldřichoj a Boženě. Už mu ji čtu po čtvrtý. Dycky mně říkával, abych četla čerstvě, aby moh taky čerstvě jehlou píchat, ale u týhle knížky to musím číst pomalu a přes tú chvíli mě ve čtení zarazí, něco pobručí, veme plavajz a hned něco napíše na papír. Potom zas musím číst dál. Už tú knížku umím napolovic nazpamět. Večír, když přestane šít, dá se do prepisování tý knížky. To dělá z tý knížky divadlo. Někdy zas šije jako na tý pimperlata kabáty a kalhoty. Toho knížete Oldřicha má už hotovýho. To budou jednou lidi koukat, jak ho můj starej vyfintil! To by se nemusil žádněj živej kníže stydět za takovej mundúr. Nácek zas vyřezává tý pimperlata. Dnes ráno u nás poudal, že už má namalovaný a lajsnama podlepený tý papíry, co budou kolem jeviště. Zádu prej budou stromy, potok, to jako co u něj má bejt ta Božena. Nácek poudal, aby se dnes večír přišel můj starej na to podvať, tý stromy, potok, kolem tráva, všechno že je jako vopraudický.“ „To budou dělat jenno divadlo?“ ptal se mlynář. Ale kdepak. To chtěj hrát v zejmě taky Břetislav a Jitka, potom Hrabě Hozdubál Vjihťavý, to je ale na konec moc smutný. Ale já sem se, pantáto, moc za-

poudala. Pěkně vás prosím, nechte si to pro sebe, nebo bych nesměla celý rok ani paty z domu vytáhnout.“ Mlynář dal Kačence hodnej kus těsta zadarmo a slíbil ní rukou podáním, že to žádnýmu neřekne a taky neřek.

Před adventem to bylo po Haverní poudání, že u Paulů se bude hrát s pimperlata. Až první neděli adventní se hrálo. Sednice u Paulu byla plná, sedali na lavicích, děti napřed na perknech, pod nima byly kerčky. V jednom koutě bylo jeviště, vopona byla ze dvou ankorovejch kuklí, tý se roztáhly a začalo se hrát. To kníže Oldřich bloudil po háji, vytruboval a hledal cestu. V druhým jednání byla Božena u potoka ještě se třema holkama. V tom přišel kníže Oldřich. Herci hráli, jak jen uměli, no hráli, jako by to bylo doopravdy. Diváci ani nedutali. Když kníže Oldřich podal ruku Boženě a řek, že si ji veme za ženu, to byli diváci radostí celí unešení. Když v posledním jednání byl kníže Oldřich se svou ženou Boženou na hradě a kněžna Božena tak pěkně jednala s chudýma lidma takovou prostou a českou řečí, to už lidi radosti tleskali a ty starý dočista plakali. Když bylo po divadle, všichni si poudali: jen kdybychme se dočkali, nebo aspoň naše děti, aby to takhle u nás bylo! To divadlo se do svátku vánočních vopakovalo ještě kolikrát, někteří Haveráci byli pokaždy, nemohli se toho divadla nasytit. Dlouho se pak poudalo, jak kněžna Božena zustala věrná svymu lidu, jak to v tý knížce i divadle stálo.

František Pacholík (1883 – 1978)
pasecký lidový vypravěč a autor krkonošských poudaček

Česká mše vánoční Jakuba Jana Ryby v Pasekách a u našich sousedů

... švihl mládenec Jindřich na kůru taktovkou jako kouzelným proutkem a mladý Hadam Krutina zavolal čistým tenorem: „Hej mistře! Vstaň bystře! Vzhledni na jasnost, nebes na švarnost! Krásu uhlídáš v tento noční čas. Hvězdy jsou dnes krásnější, obloha jest jasnější, měsíc krásně plápolá, svítí jím sad, stodola. Denice již vychází, z hájů zůve zvěř, štěbetáním přelíbezných ptáčků zvučí keř. Česky, česky zpívá Hadam Krutina! Každému slovu posluchači rozumějí, žádná latina, ale sladká řeč mateřská velebně se ozývá nad hlavami osadníků a

z kůru letí přímo k oltáři božímu ... Hadam dozpíval a housličky s violou i basou,

flétna s klarinetem, lesní roh s fagotem se rozehrály a varhany si blaženě pobručovaly, že zní krásněji než „přelíbezná štěbetání ptáčků“. Do bílého rána by poslouchali tu rajskou muziku.

Tak začíná vyprávět Jindřich Šimon Baar, jak o půlnoční v Klenči na Chodsku zpěváci a muzikanti prováděli Českou vánoční mši Jakuba Jana Ryby. A své vyprávění končí takto:

Černá noc tlačí se na okna a poslouchá, zlaté hvězdy přestaly na obloze mrkat a poslouchají, měsíc se zastavil nad kostelní věží, lesy se ztišily a všechno poslouchá úžasně krásný Agnus vánoční mše kterou složil Jakub Jan Ryba, rožmitálský kantor, a kterou hrají dnes poprvé v klenečském kostele. Ani nejslavnější opera světa nebyla nikdy hrána s větším nadšením a poslouchána s větší láskou a obdivem než tato prostičká hra náboženská. Zpěváci i hudebníci i posluchači tvořili jediný celek. Svátý zápal je všechny rozehřál, roztavil, takže splynuli v jedno a dali se unést citem do nadpozemských světů předtím nikdy netušené krásy blaženosti.

Málokdo si dnes přečte Baarovu knihu Paní komisarka, v níž autor tak věrně vyjádřil nadšení a radost zpěváků, muzikantů i posluchačů z vánoční hudby Jakuba Jana Ryby v Klenči. A vůbec nemůžeme autora knihy podezírat z idealizování. I dnes, po sto letech budí Rybova mše ve zpěvácích, muzikantech i posluchačích krásné, vánoční pocity. V čem je ukryto to kouzlo? Tak jako v době, o které píše spisovatel J. Š. Baar, tak i v dnešní době se o Vánocích, zvláště na Štědrý den v člověku ozývá hledání toho lepšího já. Je ochoten poslouchat v Graduale mše tenoristu, který vyzývá „Vzhůru, bratři, jenom čerstvě vstávejte, k Betlému se se mnou honem vydejte!“, v Offertoriu sbor zpívající „V pokoře poklekněme“ a v Agnusu „Uděl nám všem pokoj svátý, po němž všichni toužíme“. Posluchač je zasažen citovou opravdovostí textu a hudby.

Česká mše vánoční J. J. Ryby patří už po mnoho let neodmyslitelně k českým Vánocům. V kostelích i na koncertních pódii. Nebylo tomu tak vždy. Léta totality nepřála koncertnímu provedení. Bdělým komunistům vadil náboženský obsah. Znamé jsou případy, kdy byl udělen souhlas k provedení s podmínkou, že nebude uveden název Česká mše vánoční, ale pouze Hej mistře!, vadilo jim slovo mše. Zajímavé ale bylo, že na koncertní provedení přišli i tehdejší mocipáni, nadšeně tleskali a po skončení potěšeně zpívali vestoje s ostatními Narodil se Kristus Pán. Byli to taky jen lidi.

Mnozí lidé mají nahrávku mše s profesionálními zpěváky a muzikanty, ale stejně dávají přednost živému provedení na koncertě, ale hlavně v kostele, pro který Ryba tuto krásnou skladbu napsal. A vydaří-li se provedení tak jako v klenečském kostele, pak je to skutečně to správné místo.

Slavná Rybova Česká mše vánoční „Hej mistře!“ nemohla chybět ani na kůrech v Pasekách a u našich sousedů.